

Liisa-Ly Pakosta
Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie 28.05.2025 nr

Meie 28.05.2025 nr 6-3/25-321-5

Pärnu Maakohtu arvamus väljatöötamiskavatsuse osas kohtunike töökoormuse ühtlustamise jt ettepanekute kohta kohtute töö efektiivsemaks muutmiseks

Pärnu Maakohus tänab võimaluse eest avaldada arvamust kohtunike töökoormuse ühtlustamise, asenduskohtunike ametisse nimetamise, kohtunikele lisatasu maksmise võimaldamise jt ettepanekud kohtute töö efektiivsemaks muutmise väljatöötamiskavatsuse kohta. Järgnevalt anname tagasisidet lähtudes VTK viimasel leheküljel olevatest küsimustest/teemadest.

1. Samaliigiliste kohtute ühendamine. Pärnu Maakohtu kohtunikud ei toeta samaliigiliste kohtute liitmist. VTK-s on küll välja toodud, millist eesmärki kohtute ühendamise soovitakse saavutada, kuid arusaamatuks jääb, millist probleemi samaliigiliste kohtute ühendamistega lahendatakse. Mis on see probleem, mida ei ole võimalik lahendada teiste, vähem koormavate ja kogu kohtusüsteemi mittehalvavate, viisidega? Kui probleemiks, mida lahendada soovitakse, on kohtute erinev töökoormus, siis on seda võimalik teha teatud liiki kohtuasjade maakohtuteülese jagamisega (mitte teatud kohtuasjade jagamisega teise maakohtusse). Lisaks puuduks kohtute vaheline tegelikult erinev töökoormus olukorras, kus kõik kohtunike kohad oleks täidetud. Käesoleval hetkel on näha, et suurem töökoormus on just nendes kohtutes, kus osad kohtunike kohad on kas täitmata või käimas on konkursid uute kohtunike leidmiseks. Kui kõik maakohtute kohtunikekohad täita, on koormatuim kohus nii asjade arvu kui koormuspunktide vaates Tartu Maakohus, järgnevad Harju ja Pärnu Maakohus, kusjuures esimese ja kolmanda vahe on koormuspunktide võrdluses 2024.a andmeil vaid 5,3%. Selline marginaalne erinevus ei õigusta olemasoleva süsteemi lõhkumist, mis pigem paistab asendustegevusena ja üksnes näilise uuendamisenä, kuid kohtusüsteemi murekohad ei kao ja ilmselt tuleb neid probleeme juurdegi. Pärnu Maakohtu siseses vaates ei saa kuidagi nõustuda ka VTK-s esiletoodud väitega (lk 4), et keskustesse koondumine süveneb ja kohtuasjade arv väiksemates kohtades väheneb (veelgi). Võrreldes 2021. ja 2024.a Pärnu Maakohtu kohtumajadesse saabunud asjade statistikat, on koormuspunktides vähenenud Haapsalu koormus 7%, Kärkla koormus 3%, Kuressaare koormus 6% ja Pärnu kohtumajade koormus 5%. Rapla koormus on

jäänud samaks ning Paides on toimunud 8%-line koormuse kasv. Koormuse vähenemist (kokku 5%) mõjutavad süü- ja väärteoasjad, ja seda kogu vabariigis sarnaselt, tsiviilasjades olulisi muutusi ei ole.

Samaliigiliste kohtute ühendamine tähendaks menetlusosalistele kohtu kaugenemist inimesest, kindlasti suureneks mingil määral videoistungite pidamise arv. Sellega kaoks ära n-ö kohalik puudutus (mis paljudel juhtudel on väga oluline kohalike olude tajumiseks ning asja kiiremaks, õigeks ja õiglaseks lahendamiseks) ja siinkohal ei saa unustada, et nii meie koostööpartnerid politseis ja prokuratuuris on vastupidiselt asunud rohkem kogukonnapõhisusele rõhuma. Kuna samaliigiliste kohtute ühendamisel puuduvad vajalikud IT-tugisüsteemid kohtuasjade jagamiseks lähimasse kohtumajja (mis teatud vaidluste puhul on äärmiselt oluline, kuna vajalik on istungite pidamine ning inimestega vahetu suhtlemine), siis toob samaliigiliste kohtute liitmine kindlasti kaasa täiendava aja- ja rahakulu, kasvavad nii menetlusosaliste kui ka kohtu töötajate transpordi- ja teatud juhtudel ka majutuskulud.

Eeliseid kohtute ühendamisel Pärnu Maakohus ei näe. Ühe maakohtu loomisel tekiks üks suur asutus, kus juhtimine muutuks kaugeks ja haldamine keerulisemaks. Tekiks juurde määramata arv vaheastme juhte, kelle töökoormus oleks vähendatud, mistõttu kasvaks selle võrra teiste kohtunike töökoormus. Spetsialiseerumisvõimaluste suurenemine ei ole meie hinnangul argumendiks, sest ka Pärnu Maakohtu 21-liikmelise kohtunikukonna raames oleme suutnud piisavalt hästi spetsialiseeruda ning meie lahendite kvaliteet on kõrgemas astmes võrreldav teiste, suuremate, kohtute tööga.

Alternatiivsed võimalused/ettepanekud kohtute töö efektiivistamiseks on meie hinnangul kahes valdkonnas – IT ja menetlusreeglite ülevaatamine. Kohtute töökoormust (ülekoormust) ei saa reguleerida tsentraliseerimise, rahastamise (kärbeta valguses seda võimalust nagunii pole) ega administreerimise muutmisega. Tuleks kaardistada, milline on kohtute tehniline töö, mida oleks võimalik ära teha loodavate tehniliste vahenditega. Tuleks välja töötada ja kasutusele võtta täiendavaid tehnilisi abivahendeid (nt elatise vaidlustes andmete kogumine või tarbijakrediidi vaidlustes esitatud andmete võrdlemine hagi lisades märgitud andmetega, tehisaru kasutamine tarbijakrediitdivaidlustes), mis kiirendaksid kohtute tööd. Kohtute töö efektiivsemaks muutmisele aitaks kaasa ka kohtule esitatavate menetluskokumentidele mahupiirangute seadmine (et menetlusosaliste ja esindajate poolt kohtule esitatavad menetluskompendid oleksid kompaktsemad). Samuti tehnilised lahendused, mis annaksid menetlusosalistele koheselt teada, et kas nt mingi kohtule esitatav lisa on puudu või tasumata on riigilõiv. Üle tuleb vaadata, kas kõik praegu kohtute menetlustes olevad asjad peavad saama lahenduse kohtus, sest ei saa olla mõistlik, et bürokraatiat parandame kohtute ühendamise näol bürokraatia tõhustamisega.

2. Asenduskohtunike süsteemi loomist Pärnu Maakohus toetab, sest juba ülalpool sai viidatud, et töökoormusele avaldab tühjade kohtunikekohtade hulk olulist mõju. Samas on tegemist juba aastakümneid arutluse all olnud lahendusega ning kahtlusi tekitab see, kas nendele kohtadele ka häid kandidaate võtta on.
3. Jääb arusaamatuks, kuidas (osadele) kohtunikele lisatasu maksmine leevendab ning kompenseerib juba niigi suurt kohtute ülekoormust. Samuti jääb arusaamatuks, kuidas hinnata, milliste asjade lahendamine nõuab „suurepärasest kvalifikatsioonist“. Lisatasu maksmise subjektiivne otsustamine võib pigem tekitada täiendavaid pingeid.

4. Rahvakohtunike institutsiooni täieliku kaotamisega ei saa nõustuda. Rahvakohtunikud peaksid jääma kaasatuks kindlasti isikuvastaste esimese astme kuritegude menetlustes. Näiteks arutatakse alaealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegusid ja vägistamisi reeglina kinnisel istungil. Rahvakohtunike osalemine annab üldsusele ka sellistes asjades võimaluse õigusemõistmisel osaleda ning tagab õigusemõistmise läbipaistvuse, suurendades omakorda usaldust kohtusüsteemi vastu. Samuti võiks kohtunikul olla võimalus kaasata rahvakohtunikke, kui ta seda vajalikuks peab ja leiab, et see on õigusemõistmise huvides. Näiteks lähisuhtevägivalla asjades, kus õigusvaidlus puudub, kuid emotsioonid keevad üle, on otsustamisel kasuks pigem elukogemus ja objektiivse kõrvalseisja pilk. Rahvakohtunikud aitavad kaasa otsuste arusaadavusele, sest kui rahvakohtunik ikka ei saa aru kohtuniku poolt kirja pandud juriidikast, siis tuleb otsus lihtsasse keelde ümber panna.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Toomas Talviste

Pärnu Maakohtu esimees